

طرح کاد

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱۲/۱۴

تاریخ پذیرش و انتشار: ۱۳۹۸/۴/۱۸

عباس صدری^۱

مقدمه

از آنجاکه آموزش رسمی از طریق مدارس و دانشگاه‌ها اعمال می‌شود، در کنار چنین نهادهای مهمی نقش رسانه، خانواده، یادگیری خارج از مدرسه و دانشگاه را در تربیت ساحت اقتصادی و حرفه‌ای بی‌بدیل است. برقراری ارتباط بین نیازهای بازار کار و محیط‌های آموزشی در جهت درک نیازها و تربیت فرد مناسب برای شغل مناسب عموماً در بخش سیاست‌گذاری آموزش از اولویت خاصی برخوردار نیست و می‌توان به مواردی اشاره کرد که برنامه‌ریزی آموزشی و درسی برای آموزش‌های معطوف به بازار کار جایگاهی قائل نیستند و به نظر می‌رسد که در بسیاری از کشورها این امر بخش مغفول برنامه درسی است. دولت جمهوری اسلامی ایران از طریق راه‌اندازی "طرح کاد" قرار بود به‌صورت ضربتی این کژتابی حوزه‌های برنامه‌های درسی و آموزشی را از طریق اجرای برنامه‌های غیرمتمرکز زمینه حضور دانش‌آموزان را حسب نیازهای بازار کار در محیط‌های کاری فراهم کند و مفهوم‌بخشی مجددی به رسالت‌های دستگاه تعلیم و تربیت مبتنی بر نقش آموزش و پرورش در برقراری ارتباط بین کار و آموزش داشته باشد.

این طرح با اهداف مختلفی طراحی و اجرا شد که در این نوشتار، ارزیابی کلی از طراحی و اجرای این برنامه و نقاط مثبت و منفی آن خواهیم داشت.

توصیف ابعاد تغییر - ویژگی‌های برنامه درسی جدید در مقایسه با برنامه درسی قبلی

در نظام آموزش متوسطه نظری قبل از انقلاب اسلامی، آموزش‌ها به‌گونه‌ای توصیفی، غیرکاربردی و تنها در چارچوب آموزش‌های داخل مدرسه تعریف می‌شد و تنها به‌عنوان آموزش‌هایی که می‌تواند زمینه‌ساز

^۱. رئیس موسسه آیسسکو، این مقاله با مشارکت دکتر محمود مشایخی، دکتر محسن جعفرآبادی، دکتر شهناز جبل عاملی و دکتر پریا الوند نوشته شده و از ایشان تشکر و قدردانی می‌شود.

ورود دانشجویان به دانشگاه باشد، تلقی می‌شد و دانش‌آموزان بدون درکی از دنیای خارج از مدرسه به‌ویژه دنیای کسب‌وکار و معاش به آموزش می‌پرداختند.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، درزمینهٔ مشکلات وزارت آموزش‌وپرورش، مطالعات و تحقیقات گسترده‌ای آغاز شد و طرح‌های اصلاحی متعددی در زمینه‌های اهداف، ساختار و محتوای آموزشی پیشنهاد گردید و ضرورت تغییر نظام آموزشی موردتوجه قرار گرفت.

به‌عنوان اولین گام تغییر نظام در آموزش‌وپرورش مقرر شد تمهیداتی اندیشیده شود تا زمینه آشنایی دانش‌آموزان با دنیای بیرون مدرسه یعنی دنیای واقعی کار فراهم شود. لذا در راستای تحول نظام آموزش کشور شورایی به نام شورای تغییر بنیادی آموزش تشکیل شد و در سال ۱۳۶۰ اولین طرح خود را به نام طرح کاد که تلفیق کار و دانش باهدف پیوند کار عملی بادانش نظری و آموزش از طریق حرفه‌آموزی دانش‌آموزان بود، تهیه نمود.

انگیزه‌ها و زمینه‌های محرک تغییر - علمی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، قانونی

طبق آماري ارائه‌شده از سوی وزارت رفاه، کار و امور اجتماعی، تعداد جویندگان کار در سال ۱۳۷۴، ۳۲۷/۲۰۰ نفر اعلام‌شده است که ۱۱ درصد نسبت به سال ۱۳۷۳ افزایش را نشان می‌دهد و از این تعداد ۷۲ درصد افرادی هستند که مهارت نداشته و هیچ‌گونه مهارت خاصی برای انجام کاری در آن‌ها دیده نشده بود (نشاسته‌ریز، ۱۳۷۶). از طرف دیگر توزیع دانش‌آموزان در رشته‌های موردنیاز کشور با توجه به بازار کار هماهنگ نبوده و می‌توان از ضرورت اجرای طرح کاد به تعمیم آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با استفاده از امکانات موجود جامعه در جهت آموزش فنون و حرف به دانش‌آموزان و شکستن جو مدرک‌گرایی و بالا بردن ارزش کار اشاره نمود. درعین‌حال گسترش فرهنگ تعلیم و تعلم مشترک بر اساس حدیث (زکات العلم نشره) در اجتماع و ایجاد زمینه همکاری و مشارکت مردم در امر آموزش‌وپرورش فرزندان‌شان انگیزه‌ای بسیار قوی بوده است، زیرا عدم آشنایی دانش‌آموزان با مشاغل و جدا بودن آن‌ها از جامعه و محیط کاری مشکلات ناشی از این امر بعد از دیپلم کاملاً بدیهی به نظر می‌رسید.

طرح کاد اولین قدم در جهت بها دادن به توان آموزشی محیط خارج از مدرسه بود و این تجربه به دلیل این‌که بدون برنامه و نظم خاص آغاز شد و ادامه یافت انبوهی از شیوه‌های گوناگون ارتباط (مدرسه - جامعه) و تجارب قابل‌ملاحظه‌ای از (کار آموختن) و (آموختن از کار) به همراه داشت (ابو ترابیان، ۱۳۶۵).

از اهداف عمده طرح کاد پسران می‌توان موارد زیر را نام برد:

- پرورش روحیه علاقه به کار و پرورش استعدادهای دانش‌آموزان

- آشنایی دانش‌آموزان با محیط کار و ارتباطات اجتماعی
- آشنایی دانش‌آموزان با حرفه‌های صنعتی، کشاورزی و عمرانی به منظور یادگیری
- بالا رفتن سطح تولید و خودکفایی
- آماده ساختن دانش‌آموزان برای انجام کار به وجهی که شخصیت خویش را در کار متجلی سازند
- شناخت استعدادها و توانمندی‌های دانش‌آموزان در حین انجام کار
- آشنایی با کارهای گروهی و تقویت روحیه تعاون در دانش‌آموزان
- بهره‌مندی از آموخته‌ها و مهارت‌ها بخصوص برای دانش‌آموزانی که به دلایلی گوناگون وارد دانشگاه نمی‌شوند
- انتخاب معنی‌دار رشته دانشگاهی از طریق آشنایی با مشاغل
- اعتلای بینش فرهنگی در محیط کار خارج از مدرسه
- و از اهداف عمده طرح کاد دختران به موارد زیر می‌توان اشاره نمود:**
- آشنایی عملی و علمی دختران با کار و هنرهای مفیدی که با عواطف و زندگی آینده آنان در خانواده و جامعه سازگار و موردنیاز باشد.
- پرورش روحیه علاقه به کار و خدمت و پرورش ذوق و استعداد آنان در عمل که باعث می‌شود انجام کار در خانواده و جامعه را دور از شأن خود ندانند.
- بهره‌مندی از نیروی فعال دختران دانش‌آموز در جهت بهسازی محیط خانه و مدرسه
- بهره‌مندی بیشتر از هنرها، مهارت‌ها و تجارب مادران دانش‌آموزان و استفاده بهینه از امکانات موجود در خانواده.

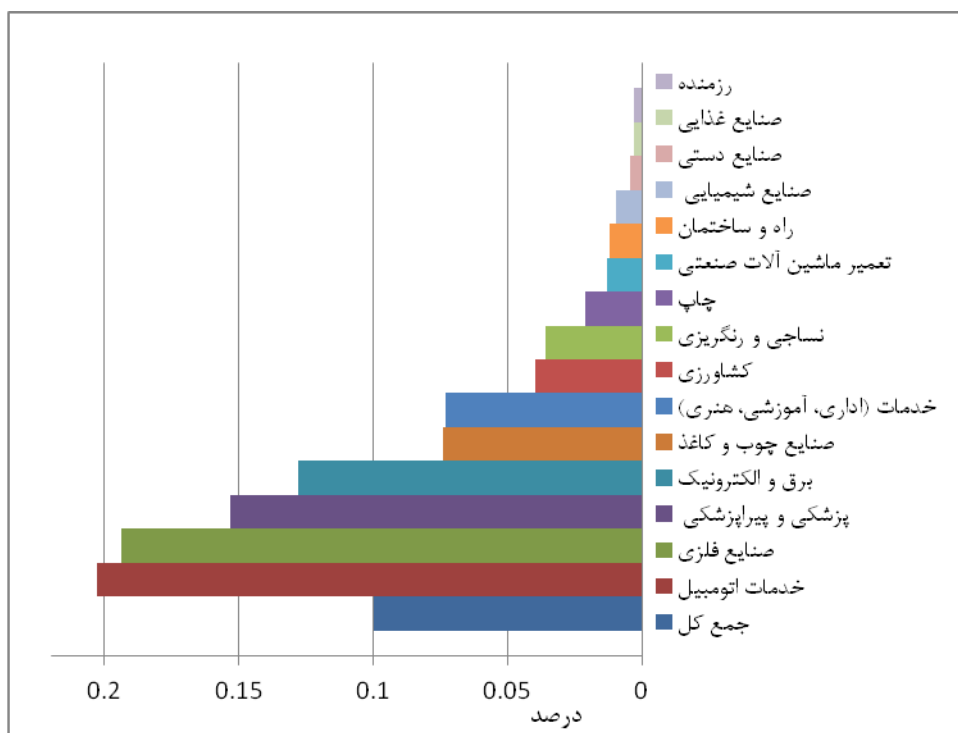
برنامه زمان بندی اجرای تغییر:

این طرح در تاریخ ۱۳۶۱/۳/۵ در جلسه شورای تغییر بنیادی نظام آموزش و پرورش و در تاریخ ۱۳۶۱/۲/۵ در نوزدهمین جلسه شورای عالی هماهنگی آموزش فنی و حرفه‌ای کشور تصویب شد و در تاریخ ۱۳۶۱/۲/۲۹، طرح دستورالعمل همکاری کلیه وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی در هیئت‌وزیران به تصویب رسید و طرح جهت اجرا به معاونت آموزش فنی و حرفه‌ای وزارت آموزش و پرورش ابلاغ گردید.

در سال تحصیلی ۶۲-۱۳۶۱ طرح کاد برای کلیه دانش‌آموزان پسر سال اول نظری با تعداد ۱۳۲,۷۵۹ نفر در ۱۵۳۱ دبیرستان و ۴,۱۷۲ کلاس به اجرا درآمد و با توجه به جنبه‌های مردمی این طرح و استقبال مراکز خصوصی و نیز همکاری وزارتخانه‌ها و ارگان‌ها و سازمان‌های دولتی و انقلابی در واحدهای کاری بیش از ۵۰۰ رشته شغلی جذب شدند و این تعداد با توجه به افزایش جمعیت دانش‌آموزان تا سه سال بعد افزایش یافت (دفتر معاونت آموزش متوسطه، ۱۳۶۳).

همان‌گونه که نمودار شماره ۱ نشان می‌دهد، در سال تحصیلی ۶۳-۱۳۶۲ از تعداد ۶۴۳,۲۵۸ نفر دانش‌آموز پسر ۷۳/۴۱ درصد جذب مشاغل فنی و ۱۵/۳۳ درصد جذب مشاغل پزشکی و ۳/۹۲ درصد جذب مشاغل کشاورزی و ۷/۳ درصد جذب مشاغل خدماتی شده‌اند (دفتر معاونت آموزش متوسطه، ۱۳۶۳). اما با مطرح شدن تغییر نظام متوسطه به موجب رای صادره در تاریخ ۷۳/۹/۲۴ از سوی شورای عالی آموزش و پرورش این طرح از برنامه دوره متوسطه حذف شد (صفوی، ۱۳۸۳). رای صادره به شرح زیر بوده است:

چون در نظام جدید آموزش متوسطه اهداف موردنظر آموزش طرح کاد از طریق شاخه کار و دانش و درس کارگاه خوداتکایی تأمین می‌شود از تابستان ۷۵-۱۳۷۴ آموزش کاد برای دانش‌آموزان متوسطه اجرا نخواهد شد.

نمودار ۱: دانش‌آموزان شاغل به تحصیل در طرح کاد زیر نظر وزارتخانه‌ها و نهادهای آموزشی در سال تحصیلی ۶۳-۶۲

(گزارش اجمالی از اجرای طرح کاد در معاونت متوسطه آموزش و پرورش ۱۳۶۳)

اقدامات زمینه‌ساز برای شروع تغییر یا قبل از اجرای برنامه درسی:

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران توجه بسیاری به آشنا سازی دانش‌آموزان با محیط کار و برقراری ارتباط میان صنعت و آموزش از طرف مسئولان نظام آموزشی مبذول گردید و در این زمینه تلاش‌هایی نیز انجام شد که برای مثال می‌توان از اجرای طرح کاد در دوره متوسطه نام برد (دفتر مطالعات اجتماعی مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۸).

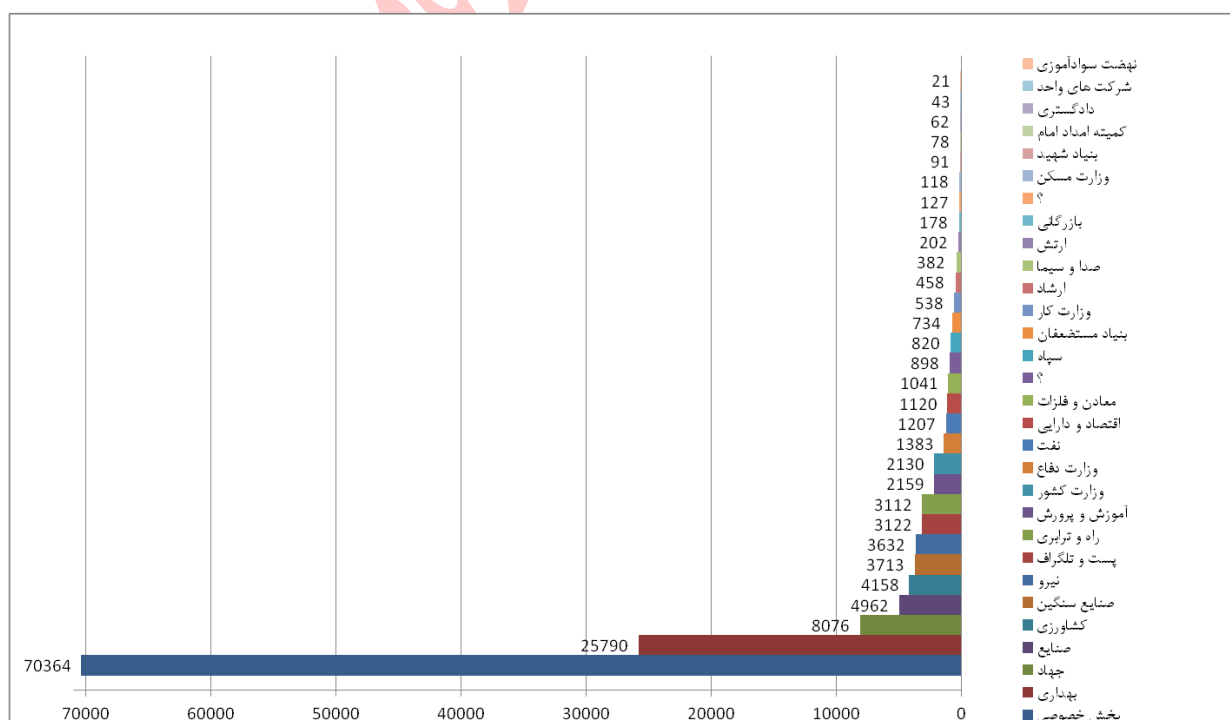
در این رابطه ستاد مرکزی اجرایی طرح کاد با استفاده از افراد شاغل در آموزش و پرورش به صورت مامور تشکیل شد و در رابطه با بالا بردن سطح آموزش دانش‌آموزان، استان‌ها اقدام به تدوین و تکثیر جزواتی در رابطه با مشاغل موجود مورد احتیاج دانش‌آموزان نمودند که متجاوز از ۳۰۰ جزوه تهیه شد (دفتر معاونت آموزش فنی و حرفه‌ای وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۶۳).

برای فراهم ساختن زمینه مناسب اجرای طرح کاد، به آموزش حرفه‌وفن در دوره راهنمایی توجه خاصی مبذول گردید و به‌منظور رعایت حجم سقف ساعات در برنامه هفتگی دانش‌آموزان، ۶ ساعت از مجموع ساعات تحصیلی و کلاس آنان کاسته شد.

اقدامات پشتیبانی حین تغییر یا حین اجرای برنامه درسی جدید:

کلیه نهادهای انقلاب اسلامی، وزارتخانه‌ها، کارخانه‌ها، مراکز صنعتی، کشاورزی، علمی، خدماتی و عمرانی اعم از دولتی و تعاونی و خصوصی و سایر مراکز ذی‌ربط ملزم گردیدند اطلاعات لازم را در زمینه معرفی محیط کار در اختیار وزارت آموزش و پرورش قرار دهند و امکانات خود را در جهت پذیرش کارآموز بسیج نمایند. طرح کاد در نوزدهمین جلسه شورای عالی هماهنگی آموزش فنی و حرفه‌ای در تاریخ ۶۱/۲/۵ تصویب و به کلیه وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی دستور همکاری داده شد و نمودار پیوست مربوط به میزان درصد جذب دانش‌آموزان در وزارتخانه‌ها و ارگان‌ها است (نمودار ۲).

در طرح کاد خواهران مراکز هلال‌احمر، نهضت سوادآموزی، بنیاد مستضعفان، بهزیستی، کمیته امداد امام، بسیج اقتصادی و ستاد امداد و پشتیبانی همکاری نمودند و در طرح کاد برادران ۵۹/۸۷ درصد به مراکز خصوصی و ۴۰/۱۳ درصد به مراکز دولتی جذب شدند. همچنین مدارس به آزمایشگاه‌ها و کارگاه‌های موردنیاز طرح کاد تجهیز و در رابطه با مجریان و ۳۰۳۶ مربی و ۹۵۹ معاون و ۵۰۹ نفر کارکنان ستادی به خدمت اشتغال داشتند (دفتر معاونت آموزش فنی و حرفه‌ای وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۶۳).

نمودار شمار ۲: درصد جذب دانش‌آموزان در طرح کاد در رشته‌های مختلف تحصیلی سال ۱۳۶۱ (گزارش اجمالی از اجرای طرح کاد در معاونت متوسطه آموزش و پرورش ۱۳۶۳)

چالش‌ها و مقاومت‌ها:

۱. فقدان مربیان کارآموده و مجرب متناسب با اجرای این طرح در بسیاری از مناطق
۲. کمبود کارگاه‌های تولیدی و خدماتی در بسیاری از مناطق به‌ویژه مناطق دورافتاده یا غیر برخوردار
۳. عدم همکاری برخی از سازمان‌ها و مؤسسات دولتی و خصوصی به دلیل فقدان پشتیبانی و قانونی
۴. عدم هدایت دقیق شغلی دانش‌آموزان
۵. عدم مشاوره شغلی
۶. محدود بودن مکان‌های شغلی به‌ویژه در مناطق محروم
۷. کم‌ارزش شمردن کار توسط برخی از خانواده‌ها
۸. اثرات اخلاقی و روانی محیط کار روی دانش‌آموزان
۹. نبودن امکانات کافی جامعه برای تعلیم رشته‌های موردنیاز کنونی و آینده هر منطقه تا حد مهارت
۱۰. متفاوت بودن امکانات کارگاه‌های مختلف با توجه به استاندارد در مهارت مشاغل
۱۱. احتیاج به سرمایه‌گذاری بیشتر به‌ویژه در مناطق محروم
۱۲. عدم هماهنگی آموزش در مراکز دولتی و خصوصی
۱۳. عدم اعتماد برخی خانواده‌ها نسبت به محیط‌های کار خارج از مدرسه

نتایج ارزشیابی با تأکید بر چالش‌ها و مقاومت‌ها و میزان تحقق اهداف برنامه:

در اردیبهشت سال ۱۳۶۲ از کلیه دانش‌آموزان در مورد اجرای طرح کاد نظرسنجی به عمل آمد و با توجه به جذب کلیه دانش‌آموزان به محیط کار نتایج موفقیت‌آمیز بوده و همچنین نمایشگاه‌هایی از ابتکارات دانش‌آموزان در مراکز استان‌ها و اغلب مناطق و دبیرستان‌ها تشکیل شده که تا حد زیادی می‌توان به موفقیت این طرح و استقبال مردم از آن پی برد.

همکاری اولیاء دانش‌آموزان و مردم جهت اجرای طرح کاد و اقبال کلیه نهادها و ارگان‌ها و همچنین استقبال استادکاران در پذیرش کارآموزان در واحدهای خود نشان‌دهنده این است که این طرح تقریباً به هدف اول خود نائل گردیده بود.

ارزیابی نهایی (موفقیت‌ها، ناکامی‌ها، دلایل ناکامی و درس‌هایی که از این تجربه می‌توان آموخت):

دست‌اندرکاران و مجریان طرح کاد به دلیل مشکلات ذکرشده و همچنین کمبود اعتبارات مالی، ضعف همکاری و مشارکت بخش خصوصی به‌ویژه صاحبان حرف و مشاغل در به ثمر رساندن اهداف طرح، کمبود راهنمایان، مدرسان و استادکارانی که جریان کار تعلیمات حرفه‌ای دانش‌آموزان را سرپرستی و هدایت کنند و سرانجام فقدان همکاری‌های لازم بین نهادهای ذینفع و وزارتخانه نتوانستند اهداف اولیه خود را از طریق اجرای این طرح محقق سازند و با مطرح‌شدن تغییر نظام آموزش متوسطه این طرح از برنامه دوره متوسطه حذف شد و از آنجاکه همه اقدامات بدون مشارکت جدی و تعامل با بخش صنعت و با رویکرد سنتی انجام شد توفیق زیادی حاصل نشد (دفتر مطالعات اجتماعی مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۸).

ضمناً پژوهش‌های انجام‌گرفته حاکی از این است که آموزش مبتنی بر صنعت در دوره‌ی متوسطه فقط در شرایط خاصی از کارآمدی برخوردار است و یکی از راه‌های موفقیت، انجام سازوکارهای دقیق برای تنظیم حجم بازار کار و ترکیب مهارت‌ها در کوتاه‌مدت و مهیا نمودن فرصتی برای اشتغال این گروه از افراد است.

فهرست منابع:

- ابو ترابیان، محمد (۱۳۶۵). آموزش به طریق کاد چنانکه هست و چنانکه باید. تهران: دبیرخانه شورای عالی هماهنگی آموزش فنی و حرفه‌ای کشور.
- صدری، عباس (۱۳۸۸). طراحی الگوی آموزش فنی و حرفه‌ای عام برای دوره متوسطه. تهران: فصلنامه مطالعات برنامه درسی شماره ۱۳ و ۱۴، ص ۸۲-۱۰۴.
- دفتر معاونت آموزش فنی و حرفه‌ای وزارت آموزش و پرورش (۱۳۶۳). گزارش اجمالی از اجرای طرح کاد. تهران: دفتر معاونت آموزش فنی و حرفه‌ای وزارت آموزش و پرورش.
- دفتر معاونت آموزش متوسطه (۱۳۶۳). گزارش اجمالی از اجرای طرح کاد. تهران: دفتر معاونت آموزش متوسطه.

- صفوی، امان‌الله (۱۳۸۳). تاریخ آموزش و پرورش ایران. تهران: انتشارات رشد.
- نشاسته ریز، محمد (۱۳۷۶). بررسی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای. تهران: مجموعه مقالات همایش منطقه‌ای بررسی راه‌های توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در تهران.
- دفتر مطالعات اجتماعی مجلس شورای اسلامی (۱۳۸۸) وضعیت موجود آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در ایران. تهران: دفتر مطالعات اجتماعی مجلس شورای اسلامی.

